

Prof. dr hab. Bogdan Rok
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław 19.04.2017 r.

Ocena pracy doktorskiej mgr Marzeny Gonery pt. „Działalność parlamentarna Adama Kazimierza Czartoryskiego”

Praca mgr Marzeny Gonery pt. „Działalność parlamentarna Adama Kazimierza Czartoryskiego” stanowi ciekawy i ważny wkład do dziejów polskiego parlamentaryzmu, jak i dodatkowo do dziejów polskiej wymowy. Wydaje się, że wybór tematu jest w pełni uzasadniony. We wstępie przedstawiła też Doktorantka podstawę metodologiczną rozważań. (praca, s. 14) Wydaje się, że warto byłoby rozszerzyć tylko umotywowanie wyboru tematu, przede wszystkim z punktu widzenia właśnie badań nad staropolskimi mowami. Można byłoby tu nawiązać do dość obszernej starszej literatury przedmiotu na temat staropolskiego oratorstwa (choćby prac W.Bruchnalskiego, Rozwój wymowy w Polsce..., B.Nadolskiego, Wybór mów staropolskich..., czy też M.Korolki, Sztuka retoryki...) Można też było rozszerzyć nieco uwagi nad metodologią. Po przedstawieniu ogólnych informacji o podstawowych metodach badawczych można było sformułować konkretne pytania nawiązujące do podjętych dociekań nawiązując tak do dziejów parlamentaryzmu jak i dziejów oratorstwa, na które zresztą starała się Autorka odpowiadać w logicznie ułożonych dociekaniach analitycznych. Godne podkreślenia jest wskazanie na wykorzystanie metody statystycznej.

Tu już na wstępie należy dodać, że poruszana w rozprawie problematyka osadzona jest oczywiście w szerokim kontekście staropolskich dziejów kultury politycznej. Autorka starała się we wstępie kolejnych rozdziałów rozwijać ten wątek. Można było jednak szerzej podkreślić, że działalność Kazimierza Adama Czartoryskiego dokonywała się też w epoce ważkich innych jeszcze przemian XVIII w. i początków XIX w.

Praca oparta została na obszernej podstawie źródłowej. Autorka dokonała szerokiej kwerendy, zbierając materiał badawczy nie tylko bezpośrednio związany z

Dziekanat Wydziału Filologiczno-Historycznego

Wpłynęło dnia 8, 05, 2017,

założeniami przedstawionego problemu. Wykaz wykorzystanych materiałów jest obszerny i obejmuje pewne archiwalia, a obok tego szereg druków (przede wszystkim diariuszów sejmowych i mów sejmowych). Wykorzystała też wydane drukiem pamiętniki z epoki i ówczesną prasę. We wstępie brakuje jednak choćby najogólniejszego omówienia wykorzystywanego materiału źródłowego. Warto byłoby wskazać na wartość źródłową kolejnych typów źródeł. Przede wszystkim konieczna byłaby charakterystyka diariuszów sejmowych jako podstawy dalszej analizy.

Odrębnie należy wskazać na skrupulatne zebranie literatury historiograficznej. We wstępie dokonano pewnej enumeracji najistotniejszych prac. Można byłoby jednak przedstawić pewną ogólną ocenę stanu badań nad poruszonymi kwestiami co dałoby także pogłębienie uzasadnienia podejmowanego tematu rozprawy.

Należy jednak podkreślić wielki i owocny trud Autorki w zakresie zbieranego materiału historycznego.

Zebrany materiał źródłowy przedstawiony został w pięciu rozdziałach wyodrębniający przedstawiane zagadnienia w porządku chronologiczny. Wydaje się, że przyjęta zasada narracji chronologicznej jest poprawna i uzasadniona. Daje to możliwość spojrzenia na dokonujące się przemiany w działaniach politycznych Czartoryskiego. Działania te uzależnione były oczywiście przede wszystkim od aktualnych działań politycznych. Słusznie w rozdziale I przedstawiającym udział Czartoryskiego w sejmach doby saskiej nawiązała Autorka do wychowania i wykształcenia tego syna magnackiego. W przypisach znajduje się wiele odniesień do ogólniejszych prac na temat staropolskiej edukacji synów magnackich i wprowadzania ich do działań politycznych. Można byłoby w oparciu o te prace dać pewną ogólną uwagę na temat dość typowej ówczesnej drogi kształcenia Czartoryskiego oraz zapoczątkowania przez niego spełniania młodzieńczej roli syna magnackiego w formie posła sejmowego. Jednocześnie należy podkreślić, że podsumowanie rozdziału I zawiera ciekawą ocenę działań Czartoryskiego w tym okresie zwracającą uwagę na ówczesne przeobrażenia polityczne.

W kolejnych rozdziałach analizowano dalszą działalność polityczną Czartoryskiego już w czasach stanisławowskich, najpierw na sejmie konwokacyjnym (rozdział II), a następnie na sejmach od elekcyjnego do 1782 r. (rozdział III). Autorka

zgodnie z postawionym tematem analizuje w oparciu o dobrze zebrane źródła działalność sejmową Czartoryskiego. Starła się oczywiście przedstawić ogólnie wewnętrzną sytuację Rzeczypospolitej także i w tym okresie. Oczywiście znajdujemy tu także informacje o innych jeszcze działaniach Czartoryskiego jakich podejmował się poza udziałem na sejmach. Daje to odpowiednie dopełnienie do przedstawienia istoty działań generał ziem podolskich na sejmach. Problematykę zasadniczą analizuje w oparciu o zebrany materiał źródłowy odpowiednio go interpretując. Należy wskazać na przejrzystość narracji w kolejnych rozdziałach, które dzieliła na podrozdziały. Po analizie źródłowej starała się przedstawić dość obszerne podsumowania w podrozdziałach a następnie rozdziałach. Podsumowania w rozdziałach kończą się skrupulatnymi wyliczeniami statystycznymi dotyczącymi sejmowych wystąpień Czartoryskiego. W przypadku działań Czartoryskiego do czasów Sejmu Czteroletniego (a więc rozdziały II i III) problematykę omawiała jedynie w porządku chronologicznym, zresztą w pełni uzasadnionym.

Następnie działania Czartoryskiego w czasie Sejmu Czteroletniego omawia najpierw chronologicznie (rozdział IV), a następnie przedstawia stosunek Czartoryskiego „do węzłowych problemów obrad” tego sejm (rozdział V). Oba rozdziały skonstruowane podobnie jak dwa poprzednie dają klarowny i szczegółowy obraz działań Czartoryskiego w czasie Sejmu Czteroletniego. I tu znajdujemy odpowiednie podsumowania.

Pracę kończy „Podsumowanie” zawierające krótkie omówienie roli Czartoryskiego jako marszałka sejm (1812 r. Natomiast zasadnicza część „Podsumowania” poświęcona jest ogólnej ocenie działalności Czartoryskiego w życiu parlamentarnym u schyłku Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Autorka zwraca uwagę na staranne i merytoryczne jego przygotowanie do służby państwowej oraz na walory jego oratorstwa. Rodzi się jednak pytanie czy nie można było wskazać na rolę epokowych oświeceniowych przemian kulturowych na działania parlamentarne Adama Kazimierza Czartoryskiego. Podkreślono bowiem przede wszystkim jego przygotowanie do służby publicznej jako typowego syna szlacheckiego epoki staropolskiej.

Należy wreszcie pochwalić formalną stronę rozprawy. Autorka wszelkie swoje ustalenia starała się dokumentować szerokimi odniesieniami w przypiskach. Przypisy opracowano skrupulatnie, dając informację o źródłach, ale także przedstawiając odpowiednią literaturę przedmiotu. Często też zamieszczano w nich pewne dopełnienia tekstu zasadniczego. Aparat ten stanowi istotną pozytywną stronę ocenianej pracy. W wielu jednak miejscach można byłoby uporządkować kolejność cytowanych dzieł wg chronologii, co dałoby możliwość śledzenia przeobrażeń historiograficznych w poszczególnych sprawach szczegółowych.

Sformułowanie powyżej szereg szczegółowych uwag traktuję przede wszystkim jako swoistego rodzaju zapytania, czy możliwe byłoby w oparciu o zebrany materiał źródłowy odpowiedzieć jeszcze i na te dodatkowe problemy. Ewentualne proponowane dopowiedzenia mogłyby zapewne wzbogacić narrację ciekawej pracy.

W sumie przedstawiana rozprawa mgr Marzeny Gonery pt. „Działalność parlamentarna Adama Kazimierza Czartoryskiego” oparta została na dobrze zebranych materiale źródłowym. Autorka sięgnęła też do szerokiej literatury historiograficznej. W oparciu o przyjęte zasady metodologiczne potrafiła w odpowiedni sposób zinterpretować założone postulaty badawcze. Odpowiednio też podzieliła swoje opracowanie na 5 rozdziałów, dając logiczny i przejrzysty obraz przedstawianych spraw. Reasumując należy więc stwierdzić, że trud heurystyczny i duży potencjał intelektu włożony w zakresie hermeneutyki wpływa więc na jednoznaczną bardzo dobrą ocenę pracy. Stawiam więc wniosek o dopuszczenie mgr Marzeny Gonery do dalszych etapów przewodu doktorskiego.